

efter udviklingen af radioen i Norge ad to linier, som begge fører frem til dannelsen af NRK 1933. Den ene er A/S Kringkastingselskapet i Oslo 1925-1930 (kap. II), den anden de mindre, private radioselskaber i Bergen, Alesund og Tromsø (kap. III). Årene 1930-1933 er beretningen om, hvorledes de to løb flyder sammen i statsmagtens overtagelse af radiovirksomheden i Norge (kap. IV). Hermed var den ydre ramme skabt om institutionen NRK. De følgende kapitler er beretningen om, hvorledes denne ramme får et politisk og socialt indhold. Ikke mindst interessant for en forhåbentlig kommende sammenlignende fremstilling af de nordiske radiofoniers historie og disses placering i de nordiske samfundssystemer er kapitel VI om programmer og politik og kapitel VII om NRK i forhold til erhvervsliv, presse, lyttere og statsmagt.

Det nye statslige radiomonopol blev formet efter de allerede eksisterende monopoler for korn og vin. Et oprindeligt privatkapitalistisk radiosystem blev nationaliseret af en bonde- og arbejderkoalition, der brugte radioen til at styrke egne oplysningsorganisationer. Hans Fredrik Dahls fremstilling viser klart, hvorledes også i Norge lydradioen blev optaget i samfundet på en måde, så det nye medium mest kom til at tjene som en bekræftelse på allerede kendte træk i det politiske liv. Endnu engang bliver det fastslået, at revolutionen ikke begynder med fremkomsten af nye massemedier.

Med sine klart vedgæede forbehold både for præmisser og konklusioner er der således alligevel blevet plads til visioner i fremstillingen, hvis største kvalitet nok er, at den ikke er isoleret radiohistorie, men en række integrerede samtidshistoriske og samfundsvidenskabelige studier, der tilmed præsenteres i et klart og letlæst sprog. Radiomediets krav om enkelhed og konsekvens i fremstillingen er indfriet også i den trykte fremstilling om 20'ernes og 30'ernes nye elektroniske massemedium.

Erik Lund

Ann-Katrin Hatje: Befolkningsfrågan och välfärden. Debatten om familjepolitik och nativitetsökning under 1930- och 1940-talen. I serien: Sverige under andra världskriget. Allmänna Förlaget, Stockholm, 1974. 284 s.

I løbet af 1800-tallet dalede fødselstallet i hovedparten af den vestlige verden, en udvikling der normalt tilskrives industrisamfundet med dets usikre arbejdsvilkår og trange boligforhold. Ny-malthusianernes propaganda for svangerskabsforebyggende midler vandt gehør i arbejderbefolkningen. Færre børn betød øget levestandard og tydede på ansvarsbevidsthed overfor dem, man satte i verden. Fra omkring 1870 slog denne tendens igenem i Sverige, hvor et også i verdensammenhæng absolut lavpunkt hvad angik nativitet nåedes i kriseårene 1933-34. Truslen om nationens uddøen var indtil da hovedsagelig fremført af politikere og nationaløkonomer til højre i det politiske spektrum, hvorimod venstrepartierne betragtede undergangsvisionerne med den yderste skepsis.

Et vendepunkt i befolkningsdebatten, og samtidig udgangspunktet for Ann-Katrin Hatjes meget velkrevne afhandling, indtrådte med det socialdemokratiske ægtepar Alva og Gunnar Myrdals kontroversielle debatindlæg fra 1934, Kris i befolkningsfrågan. Hovedsynspunktet heri var, at befolkningstallet skulle sættes i vejret samtidig med at en række sociale og seksualpolitiske reformer skulle gennemføres, således bl. a. friere adgang til abort og øget oplysning om prævention. De to krav havde været anset for ufornelige, men Myrdalerne påviste, at et socialt set mere trygt samfund virkede ansporende på lysten til at få børn, og at disse skulle fødes efter det frivillige moderskabs princip. På længere sigt stod Sverige overfor valget mellem affolkning eller samfundsreformer. Bogen vakte enorm opsigt såvel blandt politiske tilhængere som modstandere.

De første fandt affolkningstruslen overdreven, men indså snart, at den i rigsdagen kunne bruges som løftestang for reformprogrammet. Højrepolitikerne var positivt overraskede over, at »deres« sag nu blev seriøst behandlet af fremtrædende socialdemokrater, hvorimod reformerne forekom dem alt for radikale. Udjævningen burde alene foregå mellem barnløse og børnerige familier og ikke, som Myrdalerne opstillede det, være led i en gennemgribende omfordeling af samfundsgoderne.

Som direkte udløber af diskussionen i kølvandet på Kris i befolkningsfrågan nedsattes 1935-befolkningskommissionen, der i de næste par år barslede med en række befolkningspolitiske betænkninger. Afstanden mellem højre- og venstrepartierne i rigsdagen viste sig ikke at være større end at love vedr. moderskabsydelse, forbud mod afsked p.g.a. graviditet, bosætningslån samt friere adgang til abort og prævention gennemførtes uden videre sværdslag. Men herefter ebbede befolkningspolitikken ud. Sparebestrebelse, krigstruslen og et svagt stigende fødselstal kan anføres som årsager hertil. Da diskussionen blussede op i det første krigså, var udgangspunktet et helt andet, nemlig kravet om det indre forsvar. Det nyttede lidet at værne sig udadtil, når man uddøde indefra. Det var således de nationale strenge, der blev anslået, men til forskel fra tidligere indgik nu i langt højere grad racebiologiske, arvehygiejniske og arbejdsmarkedspolitiske momenter i debatten. I 1941 nedsattes en ny kommission af eksperter, hvor det lykkedes de socialdemokratiske medlemmer at holde en socialpolitisk kurs og videreføre den lovgivning, der var afstukket af 1935-kommissionen.

Ann-Katrin Hatje har leveret en velskrevet og underholdende afhandling om den ovenfor skitserede befolkningsdebat. Med stor men ikke tyngende grundighed er redegjort for, hvorledes perspektivet i disse år forskød sig fra en symptombehandler alderdomssikring til en forebyggende familjepolitik med hovedvægten lagt på foranstaltninger for børn og unge. Bogen falder i to lige store afsnit, hvoraf det første kronologisk behandler kommissions- og lovgivningsarbejdet under indflydelse af den idémæssige debat udenfor de nævnte instanser, mens sidste halvdel er tematisk indrettet. Her omtales og analyseres spørgsmålene om børneomkostningernes fordeling i et udjævningspolitisk perspektiv samt grænserne mellem legal og illegal abort med afstikkere til kvindens rolle som hhv. mor og arbejdskraft. Afhandlingen støttes af et velvalgt illustrationsmateriale, hvor billedteksterne er en hel lille afhandling for sig. Måtte bogen virke inspirerende for en behandling af den danske befolkningspolitik med udgangspunkt i den hjemlige 1935-kommission, var meget nået.

Hans Sode-Madsen